

רבי שמעון ובנו-מקורות

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום? דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתיב יהודה בן גרים גבייהו. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג.

אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא. כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא, אמר ליה לבריה: נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לך. אזלו טשו במערתא. איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. והוו משלחי מנייהו, והוו יתבי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו. איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה? נפקו. חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם! הדור אזול. איתבו תריסר ירחי שתא. אמרי: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות. אמרו ליה: הני למה לך? - אמר להו: לכבוד שבת. - ותיסגי לך בחד? - חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. - אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! יתיב דעתיהו. שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה, עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה, חזי דהוה ביה פילי בגופיה, הוה קא בכי, וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה. אמר לו: אוי לי שראיתך בכך! - אמר לו: אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך - לא מצאת בי כך. דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא - הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא - הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי.

אמר: הואיל ואיתרחיש ניסא - איזיל אתקין מילתא, דכתיב +בראשית לג+ ויבא יעקב שלם ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. +בראשית לג+ ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם. אמר: איכא מילתא דבעי לתקוני? - אמרו ליה: איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה,

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לד עמוד א

ואית להו צערא לכהנים לאקופי. אמר: איכא איניש דידע דאיתחזק הכא טהרה? אמר ליה ההוא סבא: כאן קיצץ בן זכאי תורמסי תרומה. עבד איהו נמי הכי, כל היכא דהוה קשי - טהריה, וכל היכא דהוה רפי - צייניה. אמר ההוא סבא: טיהר בן יוחי בית הקברות! - אמר לו: אילמלי (לא) היית עמנו, ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו - יפה אתה אומר. עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו, יאמרו: זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן?

יהב ביה עיניה, ונח נפשיה. נפק לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה בעולם?
נתן בו עיניו, ועשהו גל של עצמות.

תרגום

סיפור א' - המחאה

ומדוע קראו לו ראש המדברים בכל מקום?
שישבו רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, וישב יהודה בן גרים עמהם. [תרגום]
פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו
תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות.
רבי יוסי שתק.
נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתיקנו, לא תיקנו אלא לצורך עצמן
תיקנו שווקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס.
הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות.
אמרו: יהודה שעילה - יתעלה
יוסי ששתק, יגלה לציפורי³,
שמעון שגינה - יהרג.

סיפור ב' - במערה (תרגום)

הלך הוא ובנו והתחבאו בבית המדרש.
כל יום היתה מביאה להם אשתו לחם וכלי מים ואכלו.
כאשר חזקה הגזרה, אמר לו לבנו: נשים דעתן קלה עליהן, שמא יצערו אותה ותגלה להם.
הלכו והתחבאו במערה.
נתרחש נס ונברא להם חרוב ומעין מים.
היו מורידים את בגדיהם והיו יושבים עד צווארם בחול.
כל היום היו לומדים ובזמן התפילה היו לובשים את בגדיהם ומתפללים.
לאחר התפילה היו חוזרים ומתפשטים, בכדי שלא יתבלו.
ישבו שתיים עשרה שנה במערה.
בא אליהו ועמד על פתח המערה,
אמר: מי יודיע לבר יוחאי שמת הקיסר ובטלה הגזירה?
יצאו.
ראו אנשים חורשים וזורעים,
אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה!
כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף.
יצתה בת-קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערכתכם!
הלכו וחזרו.
ישבו שנים עשר חודשי שנה.

אמרי : משפט רשעים בגיהנם שנים-עשר חדש.

יצתה בת-קול ואמרה : צאו ממערתכם.

יצאו.

כל מקום שהיה פוגע רבי אלעזר, היה מרפא רבי שמעון.

אמר לו : בני, די לעולם אני ואתה.

בערוב יום ערב שבת, ראו זקן אחד שהיה מחזיק שני צרורות הדסים, ורץ בין השמשות.

אמרו לו : אלה למה לך?

אמר להם : לכבוד שבת.

ויספיק לך אחד?!

אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור.

אמר לו לבנו : ראה, כמה חביבין מצוות על ישראל.

נתיישבה דעתם.

סיפור ג' - רבי פנחס בן יאיר (תרגום)

שמע רבי פנחס חתנו, ויצא לקראתו.

הכניסו לבית המרחץ, והיה מטפל בבשרו.

ראה שהיו בו סדקים בעורו, והיה בוכה, ונשרו דמעות עיניו וציערו אותו.

אמר לו : אוי לי שראיתך בכך.

אמר לו : אשריך שראיתנו בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך, לא מצאת בי כך.

בתחילה כאשר היה מקשה ר' שמעון בן יוחי קושיה, היה מתרץ לו ר' פנחס בן יאיר שנים-

עשר תירוצים

לבסוף, כאשר היה מקשה רבי פנחס בן יאיר קושיה, היה מפרק לו רבי שמעון בן יוחי עשרין

וארבעה תירוצים.

סיפור ד' - (תרגום)

אמר : הואיל והתרחש לי נס, אלך ואתקן דבר.

דכתיב : "ויבא יעקב עיר שלם", ואמר רב : שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו,

"ויחן את פני העיר", אמר רב : מטבע תיקן להם ; ושמואל אמר : שווקים תיקן להם ; ורבי

יוחנן אמר : מרחצאות תיקן להם.

אמר : היש דבר שצריך תקון?

אמרו לו : יש מקום שיש בו ספק טומאה ויש צער לכהנים להקיפו.

אמר : היש אדם היודע שהייתה מוחזקת כאן טהרה?

אמר לו זקן אחד : כאן קיצץ בן-זכאי תורמסי תרומה.

עשה גם הוא כן, כל מקום שהיה קשה - טיהרו, וכל מקום שהיה רפה - ציינו.

אמר ההוא סבא : טיהר בן יוחאי בית הקברות!

אמר לו : אילמלי לא היית עמנו, ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו - יפה אתה אומר. עכשיו

שהיית עמנו ונמנית עמנו, יאמרו : זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן?

נתן בו עיניו ומת
יצא לשוק, ראה את יהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה בעולם?
נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות.

סיפורי רשב"י במערה במקורות ארצישראליים

סיפור א' - ירושלמי, שביעית פ"ט ה"א - המערה והיציאה ממנה:

ר' שמעון בן יוחי עבד טמיר במערתא תלת עשר שנים,
במערת חרובין דתרומה, עד שהעלה גופו חלודה.
לסוף תלת עשר שנין אמר: לינה נפר חמי מה קלא בעלמא?
נפק ויתב ליה על פומא דמערתא.
חמא חד צייד צייד ציפרין, פרס מצודתיה.
שמע ברת קלא אמרה: דימוס, ואישתיזבת.
אמר: ציפור מבלעדי שמיא לא יבדא, כל שכן בר נשא.
כד חמא דשדכן מיליאה, אמר: ניחות ניחמי בהדין דימוסין דטיבריא.
אמר: צריכין אני לעשות תקנה כמו שעשו אבותינו הראשונים.
"ויחן את פני העיר" (ברי' לג יח) - שהיו עושין איטליסין ומוכרין בשוק.
אמר: נדכי טיבריא.
והוה נסב תורמוסין ומקצץ ומקליק, וכל הן דהוה מיתא הוה טייף וסלק ליה מן לעיל.
חמתיה חד כותי, אמר: לינה אזיל מפלי בהון סבא דיודאי?
נסב חד מית, אזל ואטמריה הן דרכי. אתא לגבי ר' שמעון בן יוחי.
אמר ליה: לא דכית אתר פלן? איתא ואנא מפיק לך מיתא מן תמן.
צפה ר' שמעון בן יוחי ברוח הקדש שנתנו שם.
ואמר: גוזר אני על העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו.
וכן הוות ליה.
מי אבר קומי מגדלא שמע קליה דספרא אמר: הא בר יוחי מדכי טיבריא.
אמר ליה: יבוא עלי אם לא שמעתי שטבריא עתידה ליטהר.
אפילו כן, לא הימנין היית?
מיד נעשה גל של עצמות.

תרגום

ר' שמעון בן יוחי היה טמון במערה שלוש עשרה שנים,
במערת חרובים של תרומה, עד שהעלה גופו חלודה.
לסוף שלוש עשרה שנים אמר: אין אני יוצא לראות מה קול בעולם?
יצא וישב לו על פתח המערה.
ראה צייד אחד שצד ציפורים פרס מצודתו.

שמע בת קול אומרת : שחרר (או : פטור), וניצלה (=הציפור).
אמר : ציפור מבלעדי שמים לא תאבד, כל שכן בן אדם.
כשראה שנרגעו הדברים, אמר : נירד ונרחץ באותן המרחצאות של טבריה..
אמר : צריכים אנחנו לעשות תקנה כמו שעשו אבותינו הראשונים.
"ויחן את פני העיר" (בר' לג, יח) - שהיו עושים שווקים (ללא מכס) ומוכרים בשוק.
אמר : נטהר את טבריה.
והיה לוקח תורמוסים ומקצץ וזורק, וכל היכן שהיה מת, היה צף ועולה לו למעלה.
ראהו שומרונני אחד, אמר : איני הולך ומלעיג בזקן יהודי זה?
לקח מת אחד, הלך והטמינו במקום שטיהר.
בא אצל ר' שמעון בן יוחי, אמר לו : לא טיהרת מקום פלוני? בוא ואני מוציא לך מת משם.
צפה ר' שמעון בן יוחי ברוח הקודש שנתנו שם,
ואמר : גוזר אני על העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו.
וכן היה לו.
כשעבר לפני מגדל (העיר), שמע קולו של סופר (מלמד תינוקות) אומר : זהו בר יוחי מטהר
טבריה.
אמר לו : יבוא עלי אם לא שמעתי שטבריה עתידה להיטהר.
אפילו כן, לא היית במנין?
מיד נעשה גל של עצמות.
גם לסיפור זה מקבילות במקורות הארצישראלים : ירושלמי, מסכת מעשרות פרק ג דף ג
עמוד ד / ה"ד ; פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה יא [יט]. ב"ר עט ו'⁴³